

Liudviko Adomo Jucevičiaus darbų sklaida ir populiarumo priežastys

Vytauto Didžiojo universiteto Istorijos katedra

Liudviko Adomo Jucevičiaus darbų gausa ir jų svarba bei įtaka tolimesniam Lietuvos kultūrai. Suprantama, mokslui būtinas kritiškas požiūris į praeities kūrėjų ir mokslininkų romantikų darbus. Tačiau praėjus beveik dviem šimtams metų po pirmųjų L. A. Jucevičiaus darbų pasirodymo, tampa aišku, kad šis autorius, ėjęs mažai pramintu, ar išvis nepramintu keliu, surinko ir paskelbė daug medžiagos, kuri tebėra svarbi ir aktuali mokslui šiais laikais. Pranešimų mokslinėje konferencijoje Pakėvyje gausa ir tematikos įvairumas liudija šį faktą.

Straipsnio pradžioje norėtusi pradėti nuo elementarių klausimų – reikėtų išsiaiškinti, kas yra populiarumas ir ar galima tvirtai teigti, kad Liudviko Adomo Jucevičiaus kūryba buvo populiari jau paties kūrėjo gyvenimo metu. Visgi, atsakyti, kas yra populiarumas nėra lengva, būtina pažvelgti į šį klausimą ir iš teorinės pusės. Lietuvių kalbos žodyne žodis *populiarus* aiškinamas kaip: 1. visiems suprantamas 2. labai paplitęs, mėgstamas, žinomas, garsus¹. Taigi, ar galima sutikti su šiais apibrėžimais, vertinant Liudviko Adomo Jucevičiaus kūrybą? Galbūt pradėti reikėtų nuo antrojo, nes jis akivaizdžiau įrodomas.

L. A. Jucevičius parašė nemažai straipsnių ir knygų, bet ne mažiau svarbūs, ir retai tyrinėtojų atrandami amžininkų liudijimai – šaltiniai, kuriuose atsispindėjo plačiosios visuomenės reakcija į minėtojo kultūros veikėjo darbus. Štai, Lietuvos pranciškonų eksprovinciolas Antanas Neveravičius (Antoni Niewiarowicz) savo dienoraštyje, kuris saugomas Lietuvos Mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, 1840 m. spalio 20 d. įrašė minėjo skaitęs šio kūrėjo straipsnį „Žemaitijos bruožai“ Varšuvos žurnale „Muzeum domowe“. Jis gana ramiu tonu vertino tuometinio Svėdasų vikaro filologinius spėjimus dėl miestų vardų (Palangos, Klaipėdos, Trakų, Ukmergės (Vilkmergės), Lydos, Piliavos), dienoraščio autorių sudomino kunigaikštienės Birutės, Jono II Sobieskio, Silvestro Valiūno biografijos, jis lygino Gediminų ir Žygimantų epochą su sfinksais. Galima pajusti, kad jaunojo tyrinėtojo kūryba darė buvusiam vienuolyno vadovui įspūdį, tačiau vėlesnis prierašas buvo susijęs su L. A. Jucevičiaus asmeniniu gyvenimu ir konservatyvaus žmogaus reakcija buvo griežta. Paraštėje eksprovinciolas paminėjo, kad L. A. Jucevičius 1843 m. perėjęs į disunitų (t. y. ortodoksų²) religiją ir apsirengęs pasaulietškai „tamposi su žmonele“³.

Kaip jau minėta, L. A. Jucevičiaus darbų bibliografija buvo plati. L. A. Jucevičiaus darbai pasirodę viename leidinyje nuolat būdavo perspausdinami ir kituose. Pvz., „Tygodnik Petersburski“

¹ Tarptautinių žodžių žodynas, Vilnius: Alma litera, 2013, p. 655.

² Paplitusio stačiatikybės termino, kaip įžeidžiančio šios krikščionių konfesijos atstovus, patartina vengti.

³ Antoni Niewiarowicz. Żurnal domowy za 1840, LMAVB, f. 18, b. 190/8 l. 21v.

išspausdinti tekstai apie lietuvių papročius, Džiugo kalną ir priežodžius gana greitai būdavo perspausdinami ir Varšuvos „Gazeta Codzienna“ laikraštyje, o štai tekstas apie 13 metų judėjų religiją išpažinusį lenkiškai rašiusį poetą Judelį Klačką (Judel Klaczko) perspausdino ne tik minėtojo Varšuvos leidinio, bet ir Lvovo „Rozmaitości“, Lešno „Przyjacieł Ludu“ leidinių redakcijos.

Buvo nemažai L. A. Jucevičiaus kūrybos vertimų į kitas kalbas. Pvz., į rusų kalbą jo darbus vertė ir publikavo Sankt Peterburge ėjusiame leidinyje „Сынъ Отечества“ Vasilijus Liubič–Romanovičius (rus. Василий Игнатьевич Любич–Романович). Tiubingene ir Štutgarte ėjusio leidinio „Das Ausland“ puslapiuose 1839 m. pasirodė L. A. Jucevičiaus teksto apie lietuvių deivių akmenis sutrumpintas vertimas. O 1840 m. Mintaujoje (šiandieninėje Jelgavoje) veikusios Kuršo literatūros ir meno draugijos moksliniame žurnale „Sendungen der Kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst in Mitau“ buvo išspausdintas tekstas apie Milžinų kalnus L. A. Jucevičiaus teksto vertimas su redakcijos komentarais⁴.

Populiarumą skatino, o kartu ir liudijo, palankios recenzijos to meto spaudoje. 1840 m. „Tygodnik Petersburski“ puslapiuose Juozapas Ignotas Kraševskis įvertinęs L. A. Jucevičiaus darbą „Lietuviški priežodžiai“ teigė: „Jis dabar nusėdęs visiškai lietuviškoje apylinkėje ir pasišventęs savo darbui [...] renka ir aiškina mums lietuvių priežodžius“; dėl savo patirties ir lietuvių kalbos mokėjimo, jisai gali tyrinėti „mums mirusią lietuvišką praeitį“. Recenzijos autorius paminėjo, kad nereikėtų kritikuoti L. A. Jucevičiaus, kad patarles ir priežodžius jis pateikė be sistemos, tiesiog tai galima bus padaryti surinkus daugiau medžiagos. Tegul knyga turi tęsinį, tegu kita būna tokia pat kukli, tokia pat naivi [...] tegul piešia mums kraštą dar labai mažai mums pažįstamą“⁵.

1842 m. Tais metais pasirodžius L. A. Jucevičiaus knygai „Žemaičių žemės prisiminimai“ anoniminis autorius M. B. (neabejotinai Mykolas Balinskis) savo gana ilgoje recenzijoje „Biblioteka Warszawska“ puslapiuose, teigė, esą autorius aprašė nieko nepraleisdamas, visus vaikystės įspūdžius gimtojoje žemėje, stengėsi sujungti juos su istorinių šaltinių žiniomis arba šiuolaikinės visuomenės paveikslu. Miela paimti nuoširdžiai parašytą knygą. Autorius buvo pagirtas už tai, kad iš tiesų savo kraštą myli, nes parodo, kas jame gerai ir blogai⁶.

Kitas recenzentas Viktorinas Zelinskis (Wiktoryn Zieliński) Varšuvos „Roczniki krytyki literackiej“ teigė, kad knyga įdomi, pagavi ir verta teisingų pagyrimų. Knygoje buvo atskleistos trys pusės – trys atskiri charakteriai: sentimentalumas, kronikiškumas ir vietovės gamtos bei žmonių papročių

⁴ Apie tai plačiau: Domininkas Burba, Liudviko Adomo Jucevičiaus mokslinių publicistinių darbų sudarymo principai, *Soter: religijos mokslo žurnalas*, 2022, t. 82 (110), p. 19-26; Domininkas Burba, Švenčionių vikaras Liudvikas Adomas Jucevičius: dvasininko aplinka ir mokslinė-publicistinė veikla, *Knygotyra*, 2022, t. 79, p. 20–47.

⁵ Kraszewski, Józef Ignacy, Przysłowia ludu litewskiego, *Tygodnik Petersburski*, 1840, nr. 32, p. 166.

⁶ B. M. [Baliński Michał] Wspomnienia Żmudzi. Wilno, 1842, T. Glücksberg, s. 211, *Biblioteka Warszawska*, 1842, t. 3, p. 183–190.

vaizdavimas. Aprašydamas vietas ir žmonių papročius bei įpročius, autorius yra nepaprastas dailininkas ir sąmojingas bei mokantis moralistas. Anot recenzento, norėtusi, kad visos *senosios Lenkijos* dalys rastų tokį dailininką⁷.

Būta ir daugiau recenzijų, netgi kiek kritiškų, bet iš esmės fonas buvo teigiamas, tai liudijo, kad, L. A. Jucevičiaus darbai buvo žinomi dar jo gyvenimo metu.

Palankiai atsiliepta ir apie L. A. Jucevičiaus vertėjo talentą. Už 1840 m. pasirodžiusio prancūzų rašytojo Žozefo Francua Mišo (Joseph François Michaud) knygos vertimą „Jeruzalės ir šventų apylinkių paveikslai: ištrauka iš „Laiškų apie Rytus““ jį įvertino Ipolitas Skimborovičius (Hipolit Skimborowicz). Varšuvos žurnale „Przegląd Naukowy, Literaturze, Wiedzy i Umnictwu Poświęcony“ jis pagyrė vertėją už „kalbos švarumą“⁸.

Taigi, įrodžius, kad L. A. Jucevičiaus kūryba buvo populiari (t. y. visuotinai paplitusi ir žinoma) dar jam esant gyvam, norėtusi apsvarstyti, kiek teisingas L. A. Jucevičiaus atveju pirmasis žodyne pateiktas populiarumo apibrėžimas, nurodantis, kad autoriaus kūryba buvo, be abejo, ne visiems, bet daugeliui skaitančiųjų suprantama, o dėl to patraukli, pageidaujama.

Kas tą lėmė? Visų pirma L. A. Jucevičiaus darbose vyvusios tematikos – liaudies papročių, tautosakos, viduramžių istorijos svarba romantizmo epochoje. Kita vertus, lenkakalbėje spaudoje trūko talentingų autorių: represijų, cenzūros ir emigracijos, naujų idėjinių ir politinių koncepcijų stoka buvo akivaizdi ir nebuvo gausu patrauklaus turinio tekstų⁹. Tad talentingai ir pagaviai rašančiam, naujas temas pristatančiam, autoriui, koks buvo L. A. Jucevičius, tokia situacija buvo palanki ir jis ja pasinaudojo.

Kita vertus, reikia pabrėžti, kad L. A. Jucevičius nebuvo vienišas lituanistikos pažinimo ir propagavimo darbuose. Tuo metu savo darbus publikavo: Mykolas Balinskis, dailininkas ir dailės istorikas Karolis Račynskis (Karol Raczyński), Jonas Čečiotas, Teodoras Narbutas. Anot Mečislavo Jackevičiaus (Mieczysław Jackiewicz), lietuviška tematika šiuose darbuose buvo egzempfikauta (t. y. pristatyta pateikus pavyzdžius), o daugiausia prie jos populiarino prisidėjo ir J. I. Kraševskis¹⁰. L. A. Jucevičius gana greitai tapo kompetentingas savo srityse, tiek, kiek tai buvo įmanoma jo gyvenamoje epochoje. Jis turėjo surinkęs gausią medžiagą, buvo produktyvus, išlaikė pirmuosius smūgius. Tai svarbu, nes kai kurie ankstyviausieji jo plunksnos bandymai nebuvo įvertinti kaip aukšto lygio veikalai. Pvz., 1832 m. „Tygodnik Petersburski“ puslapiuose įvertindamas pirmąją

⁷ Wiktoryn Zieliński, *Wspomnienia Żmudzi / przez ks. Ludwika Adama Jucewicza*. Wilno: 1842, T. Glücksberg. *Roczniki krytyki literackiej*, 1842, rok 1, nr. 53, lipiec 3, 1–4.

⁸ Hipolit Skimborowicz, *Podróże Polaków w roku 1844 i 1845*, *Przegląd Naukowy, Literaturze, Wiedzy i Umnictwu Poświęcony*, 1845, R. 4, t. 2, nr. 11, p. 357.

⁹ Maria Straszewska, *Czasopisma literackie w Królestwie Polskim w latach 1832-1848*, Wrocław: Zakład im. Ossolińskich, 1953, Cz. 1 (1832–1840), p. 11–12; 14.

¹⁰ Mieczysław Jackiewicz, *Literatura polska na Litwie XVI–XX wieku*. Olsztyn, 1993, p. 171–172.

knygą „Liudviko Adomo Jucevičiaus raštai“ recenzentas klausė, ką daryti, kai vertėjas nemokėjo rusų kalbos, užmiršo netgi, kad yra ortografija. Galiausiai teksto autoriaus reziumuota, kad yra ir dar keletas naujienų, bet apie jas bus parašyta tada, kai „atsigausime po gėdos, kurią suteikė mums ši maža knyga“. O kitą, tada dar Vilniaus Romos katalikų dvasinėje akademijos klieriko knygą „Lietuvos istorija vaikams“, „Wizerunki i Roztrząsania Naukowe“ recenzentas įvertino taip: nėra jokių teigiamų knygos pusių, leidinį jis pavadino banalybių bei seniai užmirštų kliesių rinkiniu ir pasiūlė tokius kūrinius iškart deginti dar esančius rankraštyje¹¹. Vis dėlto, nepaisant pirmųjų nesėkmių, L. A. Jucevičius toliau publikavo savo darbus, tobulino tekstų kalbą ir turinį, todėl netrukus pirmąsias nesėkmes keitė jo kūrinių populiarumas ir palankūs atsiliepimai.

XIX a. ketvirto ir penkto dešimtmečių sandūroje L. A. Jucevičius tapo J. I. Kraševskio draugu ir nuolatinio „Tygodnik Petersburski“ autoriumi, o šio lojalistinio laikraščio redakcija formavo visuomenės opinią. Liudviko Adomo Jucevičiaus rašiniai buvo apolitiški, į socialinius klausimus jis žvelgė iš patriarchalinio humanizmo pozicijų, todėl ši kūryba nebuvo itin pavojinga cenzūrai. O jei klidavo pavojus, kaip 1839 m. cenzūrai sustabdžius jo veikalo „Lietuvių dainos“ leidybą, savo darbą jis pertaisė taip (pvz., pašalindamas Adomo Mickevičiaus vardą įvade), kad cenzoriams neliktų priežasčių jį uždrausti¹².

Aistra rašyti ir meilė savo kraštui buvo būdinga L. A. Jucevičiui. Jis vis tiek publikavo savo darbus netgi po konversijos, atstumtas to meto visuomenės. Tačiau, kyla klausimas, ką gi davė jam populiarumas? Deja, luominėje konservatyvioje visuomenėje jis negalėjo tikėtis ne tik finansinio, bet ir dvasinio stabilumo. Tačiau po kūrėjo mirties, jo darbai ir toliau buvo patrauklūs, nuolat perspausdinami lenkiškoje, taip pat ir rusiškoje, vokiškoje periodinėje spaudoje bei knygose. Lietuvių tautinio atgimimo metu XIX-XX amžiaus sandūroje L. A. Jucevičiaus darbų sklaida įgavo naują impulsą ir susidomėjimas jo kūryba išlieka šiandienos epochoje. Straipsnyje nenagrinėjamas šio autoriaus kūrybos ir mokslinių darbų poveikis ir sklaida vėlesnėse epochose, nors tai – taip pat svarbus klausimas moksle, kuriam bus skirti tolimesni tyrimai.

¹¹ Domininkas Burba, Švenčionių vikaras Liudvikas Adomas Jucevičius: dvasininko aplinka ir mokslinė-publicistinė veikla, *Knygotyra*, 2022, t. 79, p. 28–29.

¹² Domininkas Burba, Liudviko Adomo Jucevičiaus mokslinių publicistinių darbų sudarymo principai, *Soter: religijos mokslo žurnalas*, 2022, t. 82 (110), p. 24, 26–27.